

אוצר חכמה

גליון
נ"ט

פר' ויקהל
שקלים
תשפ"ד

מאוצר המנוצר - נגזי רשימותיו וכתבי ידיו
של הגה"ח רבי ישכר דוב ענגלענדער זצ"ל
בעל מחבר ספרי בשערי ישכר

אוצר פנינים

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם, ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש וגו' (לה א-ג).

מאחר ושבת הוא זמן של ביטול להשי"ת אין חשש שיתגאה במעלותיו, לכן מחזיר להם משה עדיים בשבת

איתא במאור עינים, 'עדת' הוא מלשון עדיים, ומרמז על מה שכתב האריז"ל (פע"ח שער השבת פ"ח), שמשוה רבינו ע"ה קיבל את הכתרים שאבדו ישראל בחטא העגל, ונוהג בהם עין טובה ומחזירים לישראל בכל ערב שבת, עיי"ש.

ואפשר להוסיף ע"פ דברי קדשו, דהפסוק מרמז כאן, שלכל אדם מישראל יש מעלה יקרה שאין לחבירו, וכדי שלא יבוא להתגאות בזה, צריך לדעת ולהתבונן שהכל הוא מתנת שמים, שה' גזור על האדם אם יהיה חכם או טיפש כדאיתא בגמ' (נהד טז:), ועיי' התבוננות הנ"ל לא יבוא להתגאות בשום מעלה שיש לו. והנה משה רבינו שהיה העניו מכל האדם, בודאי ידע את מעלתו הרמה שעלה שמים וירד והוריד תורה לישראל, ועם כל זה לא היה מתגאה כלל, והיינו כנ"ל שידע שכל המעלות שבו הן מתנת שמים, וע"כ אין לו במה להתגאות.

ולפי זה אפשר לומר, דהנה במעמד הר סיני קיבל כל אחד מישראל שני כתרים, כלומר, כל נשמה קיבלה את מעלתה ותפקידה בזה העולם, ועל דרך מה שאמרו חז"ל (ויק"ר כב א), שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן כבר בסיני. אך אחר חטא העגל ששוורו היה גאווה כדאיתא בספרי"ק, ניטלו מהם העדיים, דמאחר שנכשלו בגיאות תו לא יכלו להשאר במעלותם וגם לא להתגאות, ומשה שהיה העניו מכל האדם, אסף ולקח את העדיים שלהם, ובטובו מחזיר אותם לישראל בכל יום שבת דייקא, מאחר ושבת הוא זמן של ביטול להשי"ת וכל אחד יודע שאין עוד מלבדו, וממילא אין חשש שיתגאה האדם במעלותיו.

המשך בעמוד ב' >>>>

אוצר המאמרים

ע"י נדבת המשכן נתעלו כל החוטאים ונתקן חטא העגל

מצות ועובדות כשרות בזה כבר מעלה את החטאים לעשותם זכיות והוא חידוש נפלא, עכ"פ נוכל לומר בזה פ"ה הפסוק הנ"ל דהם הביאו הנדבת המשכן כמו חבילות מצות ועי"ז זכו להעלות גם החטאים לעשותם מצות ועי"ז נעשה והותר שנתוסף עוד הרבה נדבת המשכן ע"י החטאים שנתהפכו לזכיות ממה שהביאו לקיים מצות ד', ונמצא דבפועל בגשמיות הי' דים אבל נתוסף יותר קדושה בנדבתם ע"י החטאים שנתהפכו לזכיות.

כל הנדבה נכנס לתוך המשכן ועי"ז יכל להתרחב בעת הצורך

והנה ראיתי דבר נחמד בס' מקח טוב בשם ספר בני יוסף ע"ד דאיתא באוה"ח הק' שבאמת הי' יותר מצורך העבודה ועשה הקב"ה נס שכל הנדבה נכנס לתוך המשכן שלא יהי' לאדם חלישת הדעת שנדבתו לא נכנס לעבודת המשכן, והתכלית מזה הי' דאיתא במס' אבות שבמקדש היו ישראל עומדין צפופין ומשתחוים רווחים כמו שאיתא על א"י שנמשל לארץ הצבי שיכול להתפשט לעת הצורך וכן המקדש נתרחב ונתארך כשהשתחוו כדי שלא ישמע אחד את וידוי של רעהו ובצלאל וכל חכמי לב בעת שעשו את מלאכת הקדוש הכניסו כח בקרשי המשכן שיוכלו להתרחב לעת הצורך.

דוקא המותר הרומז לחטאים נתגלה ע"י הוידוי

ולפי הנ"ל הרי מובן מאוד דהותר הי' ע"י שהחטא נתהפך לזכיות ומכח זה הי' יכול המשכן להתרחב בשעת הוידוי ונרמז בזה שידעו שע"י הוידוי יתהפך לזכיות כמו שנתרחב המשכן והמקדש ע"י הבאתם למשכן שזה העויל שהעבירות יתהפכו לזכיות, והוא נכון בס"ד, ולפי"ז יובן הקשר בהנוע"א הנ"ל שמתחיל שאו מנחה היינו להעלות השפלות והחטאים לעשות זכיות, ובאו לחצרותיו לעולמות העליונים, השתחוו לד' קאי על החטאים כמבואר בהשתחוו רווחים בשביל הוידוי, לד' היינו שיהי' בטוח בחמתו ית"ש שירחם עלינו וימחול לנו וזהו לד' מדת הרחמים, כן נראה כוונתו, ולכאורה אין לו שייכות לתחלת דבריו, ולהנ"ל יש לו שייכות דשאו מנחה היינו מה שהי' והותר שע"י ההבאה נתעלו החטאים להיות זכיות ועי"ז נתרחב במשכן כשהשתחוו לצורך הוידוי ושפיר ממשיך הפסוק השתחוו לד' כנ"ל המשך בעמוד ב' >>>>

כתיב בזה בפר' והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה והותר וידוע הקושיא שאם הי' דים משמע שהי' מספיק כפי הצורך לא פחות ולא יותר ואח"כ כתיב והותר משמע שהי' יותר מהמצטרך והם סותרים זה את זה.

ואולי אפשר ליישב עפ"י מה שאיתא בס' **נועם אלימלך** [ניעוכי"א] בלקוטי שושנה עה"פ שאו מנחה ובואו לחצרותיו, נ"ל דהנה האדם המתחיל בעבודתו ית"ש א"א שיבא תיכף לעבודה השלימה מחמת חטאיו שחטא וקלקל בהם והם המעכבים אותו לעלות במעלות קדושים וצריך לעשות כנגד מה שקלקל חבילות מצות ועובדות כשרות כדי שיעלה גם החטאים לעשותם זכיות, רמז לזה מנחת סוטה הבאה מן השעורים שזה הי' חלק לס"א כדאיתא בזה, וצוה השי"ת ב"ה להביא מנחת העומר ג"כ מן השעורים זה לעומת זה בכדי להעלות השפלות של מנחת סוטה שיש לס"א אחיזה ג"כ אל הקדושה.

וזהו משכני אחרין נרוצה, פ"י שלמה המלך ע"ה הי' מרמז בדבריו כאלו השפלות והחטאים של אדם הם המדברים בעצמם עם האדם משכני כלומר הביאני אל הקדושה ואע"פ שהביאני המלך חריו, פ"י השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו מביא אותם אל חדריו הם העולמות עליונים, כי אלולי שד' בעזרו אינו יכול לו, אעפ"כ נגילה ונשמחה בך, יהי' לי גילה ושמחה כאילו אתה פעלת דבר זה בעצמך [כן אומרים החטאים אל האדם]

וזהו שאו מנחה פ"י שתשאו ותעלו את השפלות למעלה לעשותם זכיות כרמז המנחה כנ"ל, ובאו לחצרותיו היינו העולמות העליונים, השתחוו לד' כו' דאיתא עומדים צפופים ומשתחוים רווחים זה הי' למען לא ישמעו אחד דברי חבירו שמתוודה על חטאיו ונמצא הוידוי והחטאים המה נקרא השתחוואות, ומלמד אותנו הכתוב להתוודות בדרך הזה שאנחנו בטוחים כחמתו ית"ש שירחם עלינו וימחול לנו על חטאתינו ולא בעצבות שמפרש את חטאיו ומעורר דינים ע"ע כ"א בבסחון גדול כמאמר הכתוב ומודה ועוזב ירוחם, ע"כ דה"ק.

בגשמיות הי' דים אבל עי"ז נתוסף יותר שנתעלו החטאים

והגם שיש לפרש כוונתו ע"י תשובה מאהבה ואז מעלה את החטאים לעשותם זכיות מ"מ לא משמע כאן שמירי ע"י תשובה רק עצם הדבר שעושה חבילות

דבשעת ההשתחויה ידעו שהעבירות יתהפכו לזכויות שעייז נעשה מקום בריוח ושפיר יוכל לבטוח לדי שירחם ויחמול עליו ויקבל התשובה והוידוי שלו ולא יהי בעצבות ח"ו וא"ש.

עשיית הכיור להשקות סוטה תיקון לחטא העגל

מש"כ שעיי נתינת הנדבה להמשכן עייז העלו מה שחטאו בהעגל לעשותם זכיות כעין מש"כ הנוע"א שמנחת סוטה הבאה מן השעורים שזה הי חלק לסט"א כדאינתא בוהר וצוה השי"ת להביא מנחת העומר ג"כ מן השעורים זה לעומת זה בכדי להעלות השפלות של מנחת סוטה שיש לסט"א אחיזה, ג"כ אל הקדושה, ראיתי בחת"ס מש"כ בפר' כי תשא עה"פ ועשית כיור נחושת, הכיור נפרד בצוואתו אחר כל כלי המשכן, ועוד בכל כלי משכן בתרומה ותצוה לא נזכר שם משה מפני שאמר מחני נא חוץ מבכיור, וני"ל משום שהכיור בא להשקות סוטה ומרע"ה תיקון חטא עגל עיי שהשקם כסוטה ע"כ נזכר שמו על הכיור, ומפני כן לא הוזכר הכיור במקום כלי משכן משום ששם לא יכין להזכיר שמו מפני שאמר מחני נא, עכד"ק

יקשה דלא מצינו שלקחו המים מן הכיור

הנה לכאורה נראה לדבר רחוק דמשום שבדקם כסוטה שהוא רק משל שהי בדיקה עיי מים שאינו מובא בכלל שהיו במי כיור שרק בסוטה כתיב ולקח הכהן מים קדושים שנתקדשו בכיור אבל כאן לקח סתם מים מן מי הנחל היורד מן ההר כמבואר בא"ע וברמב"ן והוא ממש"כ בפר' עקב פר' ט' פסוק כ"א, וא"כ לא הי שייך להכיור ורק משום שהי דומיא דסוטה וסוטה נבדק מן המים של הכיור הוצרך כבר להזכיר שמו של משה אצל כיור והוא פלא

יבאר דכמו שהמנחה מתקן כל הפגם כן תיקנם משרע"ה אחר העגל

ולפי הני"ל אפשר להבין קצת שיש קשר גדול בין כל הני דברים, דחזי' דהנוע"א פי' שאו מנחה היינו שמנחת העומר באה מן השעורין לתקן הפגם של הסוטה ועייז המנחה מעלין אחיזה שיש להסט"א, אל הקדושה, ומרע"ה רצה להעלות החטא של העגל ולכן השקם כעין סוטה וכמו ששם מעלין אותו להקדושה עיי מנחת שעורין כן יוכל כאן עיי ההשקאה, שהוא קצת דמיון לסוטה להעלות מה שחטאו אל הקדושה, ועי' ברש"י פר' חוקת בדרשת ר' משה הדרשן כשם שהעגל מטמא כל העוסקים בו כך פרה מטמא כל העוסקים בה, וכשם שנטהרו באפרו שנא' ויזר על פני המים כך ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת מבואר נמי שנטהרו באפרו והיינו עיי שהעלה החטא אל הקדושה, וכשחטאו ישראל בהעגל חזרו כמו בשעה שיצאו ממצרים שאו נתעלו עד שהיו ראויים

אפ"ל נמי דקאי על חצר המשכן ששם הי הכיור שעיי שאו מנחה נתקן כל החטא של העגל ושל הסוטה ונכנסו לחצר המשכן, וחשבתי שהגימטריא של מנחה הוא ק"ג כמו עגל, והוא ממש כני"ל דשאו מנחה היינו להעלות ולתקן חטא העגל וזה עיי שהשקם כסוטה כש"כ הנוע"א על המנחה סוטה שנתקן עיי מנחת העומר ועייז באו לחצרותיו שהוא המשכן שהי התקן על חטא הני"ל, וא"ש בס"ד.

בכח התורה וזכות שב"ק הי' תיקון וכפרה לחטא העגל

ואפ"ל במש"כ בפר' כי תשא לאחר שראה משה מה שחטאו ישראל ויעמוד משה בשער המחנה ויאמר מי לד' אלי ויאספו אליו כל בני לוי, דההמחנה הוא כמו העגל ק"ח היינו מי יכול להעלות ולתקן את זה ויאספו אליו כל בני לוי, בני לוי עולה ק"ח כמו העגל שבני לוי העלו את החטא, וזהו הענין שלוי עולה לתורה בהקריאה של הפר' שהם תקנו שהעלו את החטא ואפשר לרמז במש"כ וישבר אותם תחת ההר היינו האוריות שתחת ההר שהם ק"ה, וזהו ויטחן עד אשר ד"ק וזהו עגל עם הכולל, שהכולל מרמז על הקב"ה שהוא כולל הכל ועיי הכולל נמתק כל החטא, וישק את בני ישראל עי' בדברי ישראל שכתב ויש"ק ר"ת וירא שבת קודש ר"ל שבכח שבת קודש שאו יש עלי' ותקון לכל הבריאה שעולה לשורשו, עייז נמתק גם זה החטא, כידוע דבשבת מחזיר משה את הכתרים לבני"ו שאו נמתק הכל, ונראה דוישק הרי קאי על המים, ואין מים אלא תורה היינו שתורה עם שבת זה הי' התקון והכפרה, שהכתרים שמקבלין בשבת הוא נמי הכתרים של קבה"ת שאמרו נעשה ונשמע.

רמזים וגימטריאות בהפסוקים שבכח הביטול תיקנו חטא העגל

והנה ד"ק מרמז על התורה כידוע בהסי' של א"ת ב"ש דיום רביעי של פסח הוא כמו קריאת התורה שהוא שמחת תורה, וזהו ויטחן עד אשר ד"ק שמרמז על התורה ובוזה נתקן החטא, וזהו נמי שאו מנחה להגבי' המנחה מק"ג למה שלמעלה שהוא ק"ד שעיי התורה נתקן הכל, וכהמדרש קלקלתם בנעשה הזהרו בנשמע שהוא לימוד התורה שזה נשאר לנו, ושבת הוא יומא דאורייתא, וכן שאו מנחה עולה ת"י כמו יש"ק שהוא ירא שבת קודש כני"ל מהדברי ישראל, וכן באו לחצרותיו שקאי על בתי כנסיות ובתי מדרשות שעייז יכולין לצאת את המנחה לתקן ולהעלות כל החטא, ועוד אפ"ל הרמז בק"ד דמבואר בשבת דף ק"ה, דאות ג' רמז לגומל וד' הוא דלים, וק' היינו קדושה, ולכן ק"ג היינו מי שנותן קדושה ומתגאה בזה וזהו חטא העגל דבאמת הוא כמו עייז מתקן לזה הוא ד"ק שמורה על הדלות שהוא ענוה שאינו כלום וזהו ויטחן עד אשר דק שטוחן הגיאות עד שנעשה דל ובוזה נתקן.

לקבה"ת וכשחטאו הפסידו הכל, וזה העומר זמנו כשיצאו ממצרים שהוא תיקון הפגם של הסוטה, א"כ מה שהשקה אותם לאור החטא הי' נמי תיקון הפגם של הסוטה שחטא העגל דומה לחטא הסוטה שמעלה מעל בבעלה ונסתר עם איש אחר אף אם לא זינתה בפועל וזה הי' בחטא העגל שאף שלא הי' עייז ממש מ"מ הי' דומה להחטא של סוטה כעין סתירה בבעל אחר, ולכן השקם כסוטה ובוזה נתקן חטא הסוטה וכן החטא של בני"ו בעשיית העגל, דומיא דהעומר שמתקן חטא הסוטה שגם כשיצאו ממצרים הי' בזה הבחינה שלא הי' עייז ממש שהי' רק באונס ולכן הוצרכו להעומר שהוא משעורין כמו הסוטה ובוזה המנחה מעלין הפגם של הסוטה והוא ממש כמו משה שהשקם כסוטה ובוזה תיקון החטא.

נדבת המשכן הי' יחוד גדול תיקון להעגל שהי' כפגם של סוטה

ומובן שפיר שהכיור שנעשה להשקות סוטה שלכן הי' מנחושת ממראות הצבאות ופי' רש"י שנעשה הכיור מהם שהוא לשום שלום בין איש לאשתו להשקות ממים שבתוכו למי שקינא לה בעלה ונסתרה, ונמצא שמשה במה שהשקם תיקון הענין של הכיור ושפיר הוצרך להזכיר שם שמו של משה, ובאמת לא רצה משה לקבלן שהן עשויות ליצה"ר עד שאמר לו הקב"ה קבל, ולכאורה קצת פלא דכל הנדבות נתקבלו עיי עושי המלאכה וכאן בהכיור איתא שמשה קבלן אבל הענין הוא שמשה הי' צריך לתקן החלק של החטא שבו וזה תיקון כשהשקם בסוטה, ושפיר נזכר שמו על הכיור, וכי"ז שייך נמי למה שאמרנו שנדבת המשכן הי' תיקון ועלי' לחטא העגל חוץ ממה שפי' רש"י בפר' פקודי שהוא משכן העדות, עדות לישראל שיותר להם הקב"ה על מעשה העגל שהרי השרה שכינתו ביניהם, אך אנו כתבנו שהי' בזה גם עלי' להחטא וכמו שפירשנו לעיל שזהו והותר שנשאר עוד קדושה ועייז השתחוו רוחים, והיינו להני"ל דפגם העגל הי' כמו החטא של הסוטה שנסתר עם איש אחר אע"ג שלא זינתה שגם בהעגל לא הי' עייז ממש, ובנדבת המשכן הי' יחוד גדול בין ישראל לאביהם שבשמים ועי' בבאר מים חיים על מש"כ אצל היריעות והי' אחד, ובפרט הכ"ג שנכנס ביוהכ"פ הי' יחוד כזה שאין כמוהו וכיון שעשו הנדבת המשכן מאת אשר ידבנו לבו הי' זה כנפש נדיבה הלב שפי' במעשה העגל ומובא בשפי"א כמ"פ באריכות ובשאר ספרים והי' זה לעומת זה להעלות השפלות של מנחת סוטה, אל הקדושה, וזה הי' ג"כ בנדבת המשכן שתיקנו מה שפגמו שם.

ובאו לחצרותיו הוא חצר המשכן

ולפי כי"ז נראה דמש"כ שאו מנחה ובאו לחצרותיו שפי' הנוע"א דחצרותיו היינו העולמות העליונים,

לו היא מכוח ומתגאה בזה, אינו יכול להתאחד ולהתבטל אל חבירו, אבל כשבא שבת קודש בא כל אחד לידי הכרה שכל המעלות שיש לו הם מאתו יתברך, ולכן הוא זמן קהילה ואחדות.

ויש לומר, דמהאי טעמא משה רבינו מחזיר את הכתרים בשבת, דהנה את הכתרים קיבלו בני ישראל בשכר שאמרו נעשה ונשמע כידוע, ולאחר חטא העגל ששורשו מגאווה וכני"ל, ניטלו הכתרים מבני ישראל, כי גם במה שאמרו 'נעשה ונשמע' שהיא מעלה גדולה ונפלאה, וכמבואר בגמ' (שבת פח.), שהוא לשון שמלאכי השרת משתמשין בו, שייך להתגאות, ולכן בשבת שזוכים לביטול כני"ל, זוכים בני ישראל לקבל שוב את הכתרים, דהיינו מעלותיהם של כל אחד, על ידי משה רבינו שהוא שורש הענוה והביטול, לפי שאו מבין כל אחד שאין לו להתגאות בשום מעלה שיש לו, שהכל הוא מאת ה'.

ולפי זה יש לפרש, וייקהל משה את כל עדת בני ישראל, כלומר, משה אסף את כל העדיים, היינו את התכשיטין שהם המעלות היקרות שיש בכל ישראל, ויאמר אלהם, אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם, והיינו שצריך לדעת שכל המעלות אינן משלו אלא רק 'אשר ציוה ה'', שהכל מתנת שמים וכני"ל.

כשבא שבת קודש בא כל אחד לידי הכרה שכל המעלות שיש לו הם מאתו ית', ולכן הוא זמן קהילה ואחדות

והנה וייקהל' הוא לשון אסיפה, ופירשו בספ"ק (עין אהבת שלום), שרומז כאן למעלת ההתאספות של בני ישראל יחדיו בשבת קודש. ואפשר לבאר הענין שדייקא בשבת יש ענין להתאסף יחד, דכל זמן שהאדם חושב שכל מעלה שיש

אוצר הפלפולים

עשן כולם בהעלם א' חייב על כל אחת ואחת והרי אם לא ידע ששום מלאכה אסורה א"כ אינו יודע שהוא שבת ואינו חייב אלא אחת

כתיב בזה הפר' לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, ויליף ר' נתן מכאן במס' שבת דף ע' ע"א דלחלק יצאת שיכול עשן כולם בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת ת"ל לא תבערו אש הבערה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אלי' ולומר לך מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עלי' בפני עצמה אף כל שהיא אב מלאכה וחייבין עלי' בפני עצמה ור' יוסי סבר ללא יצאת שליכא מיתה על הבערה בשבת וזה שחייבין על כל מלאכה בפני עצמה יליף ממק"א.

היכי דמי שידע שיש שבת ולא ידע מאיסור מלאכה

ואיתא בשבת דף ס"ט ע"א פלוגתא דר' יוחנן ור' לוי לקיש אם הויד בלאו אבל שגג בכרת אי חייב חטאת או לא שר' יוחנן סבר שהוה שוגג ור"ל סובר עד ששגג בלאו ובכרת, וקמקשה מהא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת והוינן בה מנינא למה לי ואמר ר' יוחנן שאם עשן כולם בהעלם אחד חייב קרבן על כל אחת ואחת, וקמקשה היכי משכחת לה שלא ידע ששום מלאכה אסורה הרי א"כ אין שבת חלוק לו משאר ימים וליכא חיוב חטאת לכל מלאכה שאם לא ידע שהוא שבת הא תנן דאינו חייב אלא אחת לכל ורק בכגון שבת חייב לכ"א בשלמא לר' יוחנן דאמר כיון ששגג בכרת אע"פ שהויד בלאו משכחת לה כגון דידע לה לשבת בלאו אלא לריש לקיש דאמר עד שישגוג בלאו ובכרת דידע לה לשבת במאי, ומשני דידע בתחומין ואליבא דר"ע דאמר תחומין דאורייתא, והק' תוס' בד"ה דידע לה בתחומין, תימא לר"י דאמאי לא קאמר דידע לה לשבת בעשה דכתיב וביום השביעי תשבות וגו' וכתוב נמי ושמתם את השבת, והניחו בקושיא.

יקשה על ד"ה של תוס' שכ' על הת' של תחומין

וקצת יש להעיר שהעמידו תוס' דבריהם בדיבור המתחיל דידע לה בתחומין ולא העמידו דבריהם אקושיית הגמ' דידע לה לשבת במאי, ואפשר לומר שלכאורה יש להעיר מה הקשו תוס' שנימא דידע לה לשבת בעשה לפי מה שראיתי בספר עולת נדבה דף נ"ב ע"א שהביא מספר עצי זית שר"ל דעשה דשבתו ליכא בליל שבת דרק על האזהרה מרבינן במכילתא ליכא דמחללי' מות יומת שאיכא אזהרה בליל שבת אבל על העשה ליכא ריבוי, וא"כ מה הק' תוס' דנימא דידע לה לשבת בעשה הרי זהו רק ביום ודוחק להעמיד המשנה רק ביום.

מתחומין לבד ה' אפ"ל דהוא רק ביום השבת

ונראה לומר שזה הקושיא אפשר להקשות נמי על הגמ' דמשני דידע לה לשבת בתחומין, דכל איסור תחומין ילפי' מקרא דאל יצא איש ממקומו ביום השביעי וא"כ אפשר לדרוש ביום ולא בלילה שליכא איסור תחומין מה"ת רק ביום, וע"כ שמוקי מתני' רק ביום וע"כ שפיר הק' תוס' שנאמר דידע לה לשבת בעשה הגם שליכא עשה רק ביום כמו שמשני בתחומין.

יקשה דאפ"ל שידע מצות קידוש

ובאופן אחר אפשר ליישב קושיתנו מהא דליכא עשה רק ביום, שלכאורה ק' למה לא משני הגמ' דידע לה לעשה דזכור את יום השבת לקדשו שילפי' מכאן שצריכין לקדש את השבת בכניסתו והוא

מה"ת, ולהרמב"ם והחינוך גם הברלה הוא מה"ת אבל עיקר קידוש בוודאי הוא מה"ת ושפיר חלוק שבת משאר ימים, ונראה שבזה הקושיא יתיישב קושיא הנ"ל שעיקר קידוש הוא בלילה וע"י במנחת חינוך שכתב שהא דאם לא קידש בלילה מקדש ביום הוא מה"ת אבל רק מדין תשלומין אבל עיקר החיוב הוא בלילה ולכן מי שהי' פטור בלילה א"צ לקדש ביום שלא שייך תשלומין אם הי' פטור בשעת זמן החיוב וממילא אפשר שקושיית תוס' הוא בהדי קושיתנו שאם הי' בלילה נאמר דידע לה לעשה דזכור ואם הי' ביום נאמר דידע לה לעשה דשבתו.

יבאר דקידוש השבת הוא ע"י שבתה ממלאכה

אבל עיקר קושיתנו דנאמר שידע לה לעשה דזכור, אפשר ליישב בהמצוה הוא לקדש השבת וזה שייך אם יודע שאסור איזה מלאכה אבל אם ליכא שום איסור במה מקדשו, וממילא אינו מקיים מ"ע דזכור ולא שייך לומר דידע לה לעשה דזכור, והוא נכון לכאורה, אבל לאחר שהק' תוס' דידע לה לעשה דשבתו שוב מקיים מ"ע דזכור ששפיר מקדשו בזה שאיכא עשה שלא לעשות שום מלאכה ושפיר נמצא שע"י קושיית תוס' ק' קושיתנו, שלא במש"כ לעיל שקושיית תוס' הוא איום וקושיתנו הוא אליה, רק שע"י קושיית תוס' ק' בין איום מצד עשה דשבתו ובין אליה מצד עשה דזכור.

בחינוך מבואר דקידוש אינו תלוי במלאכות

אבל זה הת' שכתבנו שעיקר הקידוש הוא רק אם יודע ששבת אסור במלאכה או מובן מה שמקדש השבת אבל אם סבר שכל המלאכות מותרות אין זה קידוש יש להסתפק בזה, שזהו ל' החינוך במצוה ל"א לדבר דברים ביום שבת בכניסתו וכן ביציאתו שיהי' בהם זכר גדולת היום ומעלתו והבדלתו לשבח משאר הימים שלפניו ואחריו שנא' זכור את יום השבת לקדשו כלומר זכרהו זכר קדושה וגדולה, וכו', משרשי מצוה זו כדי שיתעורר מתוך מעשה זו לזכור גדולת היום ונקבע בלבביו אמונת חידוש העולם כי ששת ימים עשה ד' וגו', משמע מדבריו שאין קידוש נקרא ע"ש איסור עשיית המלאכה רק קדושה רוחניות שיש ביום השבת שבו שבת מכל מלאכתו וא"כ אפי' אם אינו יודע שום מלאכה שאסורה יוכל לקדש והק"ל למה לא משני דידע לה לעשה דזכור.

יבאר דידיעת קדושת השבת או קרבן מוסף וכדו לא נקרא שיודע שהוא שבת

ונראה ליישב באופן אחר שזה שאנו בעינין שידע שהוא שבת שאם לא ידע שהוא שבת לא נקרא שגגת מלאכה רק שגגת שבת שאינו חייב אלא אחת אפי' אם עשה כל ה"ט מלאכות, מ"מ לא מסתברא לומר שאם ידע שבשבת צריכין להקריב קרבן מוסף נקרא שידע שהוא שבת או שאין צריכין להניח תפילין וכדומה בענין זה שאנן בעי' שידע שהוא שבת אצלו ומה שפטור מתפילין הוא רק פטור כיון שאיכא אות אחרת אבל מ"מ אינו מחייבו שום דבר ומה שאסור להניח תפילין משום כל תוספי' זה אינו מחמת השבת רק כיון שהוא פטור איכא איסור דכל תוספי' ואנן בעינין איסור מחמת השבת, וכ"כ אם יודע שהקב"ה ברא שמים וארץ בששת ימי בראשית וביום השביעי שבת ממלאכתו אינו די שיהא שבת אצלו, וא"כ אפשר להוסיף חידוש גדול שכיון שמצות זכור הוא לזכור

שהקב"ה שבת ממלאכתו אין זה נקרא שבת אצלו אע"פ שהוא צריך לזכור מ"מ עיקר הזכרון הוא על דבר אחר משא"כ מלאכת השבת הוא דבר שמחייב אותו שאסור לו לעשות שום מלאכה ובוזה בעי' שידע שהיא שבת ויותר אפשר להסביר הדברים שאם יודע ששבת אסור לו לעשות איזה דבר אז כששגג בהל"ט מלאכות נקרא כל מלאכה שגגה אחרת אבל כ"ז שלא ידע ששבת אסור במלאכה אע"פ שידע הרבה דברים מ"מ לא נקרא כל מלאכה שגגה אחרת רק שגגה אחת שלא ידע ששבת אסור במלאכה, וע"כ הק' תוס' רק מזה שידע מהעשה שאסור כל מלאכות בשבת, אבל שאר דברים אינו עושה שוגג על כל מלאכה בפ"ע.

האם שביתת בהמתו מיקרי ידיעה

ובמש"כ אפשר ליישב קושיא הראשונה של הת"י שהק' שלמה לא משני דידע לי' בלאו דמחמר למ"ד בפרק בתרא דאין בו חטאת, ות"י דכיון דסבור על עצמו שמותר בכל המלאכות כ"ש שסבור שאינו מוזהר על בהמתו, ולדברינו אפשר לומר באופן אחר שאם סבר שהוא מותר בכל המלאכות ורק בהמתו אסור א"כ נקרא שגגה אחת שלא ידע שהוא אסור במלאכות שמה שאסור בהמתו לעשות אינו אסור עליו ורק כשיודע שיש איזה איסור עליו אז נמצא שכל מלאכה הוה שגגה בפ"ע, וכמוכח שזהו הת"י הוא רק למה שהוספנו בסוף שלמש"כ מקודם ליכא חילוק בזה כיון שיש איזה איסור בשבת שפיר נקרא דידע שהוא שבת, ולפתי' שהק' רק מלאו דמחמר ולא הק' מקידוש היום צ"ל כתחלת הת"י שכתבנו לעיל או כתי' הראשון שכתבנו.

ל"ט מלאכות כנגד כל מלאכה המוזכר בתורה

ולפי דברינו הנ"ל יש מקום ליישב קושיתנו הראשונה למה העמידו תוס' דבריהם אתי' של הגמ' דידע לה בתחומין כר"ע ולא אקושיית הגמ' דידע לה לשבת במאי, שלכאורה יל"ע אהא דמשני בגמ' דידע לה בתחומין שהרי איתא בשבת דף מ"ט ע"ב הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי אמר להו ר' חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן אמר להו ר' יונתן בר' אלעזר כך אמר ר' שמעון ברבי יוסי בן לקוניא כנגד מלאכה מלאכתו ומלאכת שבתורה ארבעים חסר אחת בעי רב יוסף ויבא הביתה לעשות מלאכתו ממנינא הוא או לא א"ל אביי וליתי ס"ת ולימני וכו' א"ל כי קא מספקא לי משום דכתיב והמלאכה היתה דים ממנינא הוא והא כמ"ד לעשות צרכיו נכנס או דלמא ויבא הביתה לעשות מלאכתו ממנינא הוא והאי והמלאכה היתה דים ה"ק דשלים ל"י עבידתא תיקו.

האם תחומין מיקרי מלאכה

ולכאורה ק' למה שתי' הגמ' כאן שמתני' אתיא כר"ע דתחומין דאורייתא א"כ איכא מ' מלאכות וכי משום דליכא חטאת או סקילה לא נחשב למלאכה זה אינו מסתברא שהרי איסי סובר שא' מהל"ט מלאכות ליכא סקילה ואעפ"כ איכא ל"ט מלאכות והא דאיכא חטאת ג"כ לא מסתברא שיהא נקרא מלאכה בשביל זה, ואטו למ"ד הבערה ללא יצאת לא ס"ל דהוה ל"ט מלאכות כנגד ל"ט מלאכות שבתורה הלא זה שנקרא מלאכה אינו תלוי אם איכא חטאת או מלקות או רק עשה, וצ"ל שאיסור תחומין לא נקרא מלאכה כיון שאינו עושה שום פעולה חיצוני שהליכה הוא חלק מגוף האדם ואינו דומה לשאר המלאכות שהם חוץ ממנו

לד"ע יש מ' פעמים מלאכה

ולפ"ז ק' כעין מה שהקשנו לעיל במחמר שאין זה נקרא שגגת שבת מה שידע בתחומין שתחומין לא הוה כ"כ מלאכה שהוא עושה המשך בעמור ד' <<<<

בפסחים דעל מוקצה לוקה משום לא תעשה כל מלאכה אלמא שנקרא מלאכה הגם שמבואר במאירי ובמהר"ם חלאווה דהוא רק אסמכתא מ"מ חזי' דאיכרי מלאכה, ולדברינו ק' גם מתחומין דמדקאמר דדי במה שידע בתחומין שישאר שוגג אבל מלאכה בפ"ע מוכח דתחומין איכרי מלאכה, וכן ק' ממה שהביא העולת נדבה בדרך קנ"ט בהערות מתשובת מחזה אברהם שנסתפק באיסור תחומין אי שייך לומר כהמהר"ק דבמקום אונס הו"ל מלאכה שאינו צריך לגופו דכיון דתחומין לא הוה בכלל מלאכה י"ל דגם מלאכה שאינו צריך לגופו חייב לפמ"ש"כ התוס' בשבת דף צ"ה דהא דפטר"י מלאכה שאינו צריך לגופו הוא משום דבעינן דומיא דמשכן וממילא תחומין שאינו מלאכה לא הוה בכלל זה ומבואר נמי מזה שתחומין אינו מלאכה, אבל מזה ל"ק דאף אם תחומין איכרי מלאכה נמי מובן מש"כ שכוין שלא הוה במשכן ליכא טעם לפטור מלאכה שא"צ לגופו אבל מהחתי"ס שפיר מוכח דתחומין לא איכרי מלאכה שלא כדברינו.

ואולי אפ"ל שכל מה שקאמר בגמ' דידע לה בתחומין ואלביא דר"ע והוה ידיעת שבת שיתחייב על כל מלאכה בפ"ע כיון שגם תחומין הוה מלאכה זהו רק לריש לקיש אבל לר' יוחנן ליכא הכרח לזה שהרי אפ"ל דידע לשבת בלא ואעפ"כ חייב חטאת וא"כ ליכא הכרח לדידי' שתחומין איכרי מלאכה לר"ע ואתיא שפיר דברי החת"ס לר' יוחנן שפסקי' כוותי' והוא דוחק.

לאיסי בן יהודה צ"ל שמונה אופה ומבשל לשתי מלאכות או כותש

ובמה שכתבנו יתיישב נמי הד"ה של התוס' דידע לה בתחומין לקושיתם הראשונה שהק' לא מצי למימר דידע לה בדאיסי דבהיא נמי חייב חטאת כדפירשתי בפ"ק, שלכאורה ק' האיך אפ"ל דידע לה לאיסי להה"א של תוס' שליכא חטאת עליו, הרי ר' יוחנן קאמר שלכן תני במשנה ארבעים חסר אחת שידע הסכום של חטאות שיכול להתחייב ואלביא דאיסי לעולם לא יתחייב ל"ט חטאות שעל א' מהם פטור ונראה שצ"ל חידוש גדול שלאיסי צ"ל שהא דקתני ארבעים חסר אחת היינו שאיכא מ' אבות מלאכות כשנחשוב לאופה ומבשל לשני אבות מלאכות, א"נ חשוב לכותש שהי' במשכן לאב מלאכה ולא נחשב בהמשנה כדמשני אביי שכן עניי אכול פתו בלא כתישה, והא דקתני ארבעים חסר אחת הוונה שאיכא ארבעים מלאכות חסר אחת שהרי על אחת מהם ליכא סקילה וחטאת, אבל מה"ת שאפשר לפרש המשנה ע"ז האופן ובפרט שלפ"ז צ"ל שמ' מלאכות כתיבי בתורה וחשבי' קרא דויבא הביתה לעשות מלאכתו והמלאכה היתה דים ומוכרחין לומר כהמ"ד מלאכתו ממש לכן הקשו תוס' קושיתם רק לאחר שתי' הגמ' דידע לה בתחומין ואלביא דר"ע וכבר כתבנו לעיל שלפ"ז מוכרחין לומר שגם תחומין נקרא מלאכה, והרי המהרש"א כתב שלכן קתני ארבעים חסר אחת שבתורה כתיב מ' פעמים מלאכה אבל אנו חשבי' רק ל"ט שלא חשבי' קרא דויבא הביתה לעשות מלאכתו או קרא דהמלאכה היתה דים ולר"ע צ"ל באופן אחר שאיכא מ' מלאכות וחסר אחת שליכא סקילה וחטאת על תחומין, וזהו כעין הפי' הנ"ל שצ"ל אם מוקמין המשנה באיסי בן יודא, ולכן הקשו תוס' קושיתם רק לאחר שתי' הגמ' שמוקמין המשנה כר"ע ק' שהי' יכול לתרץ דידע לה לאיסי, ושפיר איכא ל"ט חטאות מאחר שאיכא מ' מלאכות ואחד מהם ליכא חטאת נשאר ל"ט ולזה תי' תוס' שגם לאיסי איכא חטאת על אותו מלאכה וא"כ ליכא שום הכרח לומר שמ' חסר אחת היינו שאיכא מ' מלאכות שליכא רק ל"ט מלאכות רק כמו שפי' המהרש"א שלא חשבי' אי' מב' פסוקים הנ"ל ומי"מ איכא ל"ט חטאות והוצרך לתרץ דידע לה בתחומין כר"ע.

שאם ידע בעשה אינו די שיתחייב בחטאת מ"מ אפשר להבין דברינו ליישב קושית תוס' למה לא קאמר דידע לה לעשה שמהו הוכיח הפני' דידיעת עשה לאו ידיעה הוא דבגמרא אמרו רק דידע לתחומין כר"ע אבל בזה אפשר להבין נמי דברי הפני' שכיון שהעשה והל"ת הם גדרים אחרים ע"כ כיון שבעינן שיהא לו קצת ידיעה כמו שיליף מונבו א"כ ידיעת עשה לאו ידיעה הוא שאין לו שייכות להלאו, עכ"פ ליישב קושית תוס' מובן שפיר זה הסברא.

אפ"ל דר"ע הוה תחומין עשה דילפי' מומדותם

והנה בסוטה דף כ"ז ע"ב איתא בו ביום דרש ר"ע ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו' ומקרא אחר אמר מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב א"א לומר אלף אמה שכבר נאמר אלפים אמה וא"א לומר אלפים אמה שכבר נאמר אלף אמה הא כיצד אלף אמה מגרש ואלפים תחום שבת, וקאמר בדרך ל' ע"ב שר"ע סובר תחומין דאורייתא, והק' תוס' שם בד"ה מ"ס, תימא דבעירובין דף נ"א יליף מג"ש מקום ממקום ומקום מניסה, אלמא שאף אם לא מיירי שם מתחום שבת נמי אפשר ליליף מהתם שתחום שבת הוא אלפים, ותי' הרש"ש בעירובין ע"ז הקושיא שהגו"ש הוא רק אסמכתא כמבואר ברש"י ותוס' שבת דף ל"ד ע"א, ועוד הק' תוס' שם דבעירובין דף י"ז ע"ב מבואר דמקרא דאל יצא ילפי' מלקות לתחומין וכאן יליף ר"ע ממק"א, וע"ז נמי תי' הרש"ש בסוטה דמאל יצא לא ידעי' השיעור לכן בעי' קרא דאלפים אמה לידע השיעור, וראיתי בפני' דף פ"ז ע"ב שכתב שפליגי שם למ"ד תחומין דאורייתא אי הוה מקרא דאל יצא או שזה בא רק להוצאה ותחומין ילפי' מהילפוטא דמקום ממקום ומקום לגבול, ולרש"י שהוא אסמכתא ילפי' מקרא דאלפים אמה שבא לתחום שבת לר"ע, והא דרריש ר' חייא בעירובין מלקות לתחומין מקרא דאל יצא אפשר שז"א לר"ע שיליף ממק"א, השתא דאתינא להכי נראה לומר דהאי קרא דאלפים אמה שמוקמי' ל' לתחום שבת הוה רק עשה שזהו פשטא דקרא ומדותם שצריכין למוד אלפים אמה שעד שם מותר ליליך ומה"ת לאו ע"ז

קו' התוס' הוא דוקא לר"ע דעשה מיקרי ידיעה

ומתורץ שפיר למה העמידו תוס' דבריהם אד"ה דידע לה בתחומין שבקושית הגמ' דידע לה במאי לא יכלו להקשות שנאמר דידע להעשה דשבת, שאפ"ל כנ"ל שעשה לא חשוב ידיעה שכל מלאכה היא שגגה בפ"ע אבל לאחר שתי' הגמ' דידע לה בתחומין לר"ע דבפשטות ליכא רק עשה לדידי' שלא יליף האיסור מאל יצא רק מקרא דמדותם הרי חזי' שגם עשה חשוב ידיעה שכל מלאכה היא שגגה בפ"ע וכמו שהארכנו לעיל שגם איסור תחומין נקרא מלאכה ואיכא מ' פסוקים של מלאכה לר"ע והוה ידיעה אמלאכה אחד ע"כ שפיר הק' תוס' למה לא משני דידע לה לעשה והוה שפיר ידיעה לכל המלאכות שיתחייב אבל מלאכה בפ"ע.

יקשה דמצינו דתחומין לא מיקרי מלאכה

אך לפי דברינו יל"ע ממה שראיתי בעולת נדבה שהביא מהחתי"ס בעמוד קפ"ד בסוף תשובה קמ"ט באו"ח דבתחומין ל"ש להתיר בשביל אוכל נפש כיון דלאו בכלל מלאכה הוא ל"ש להתיר בשביל אוכל נפש וכשם שאין להתיר ביצה שנולדה ביו"ט אחר השבת לצורך אוכל נפש דהכנה איסור בפני"ע הוא ולאו בכלל מלאכה ולא הותר באך אשר יאכל לכל נפש, ועיי"ש שהק' מספר גורן דוד ממה דאיתא

וממילא מה שלא ידע בהל"ט מלאכות הוה שגגה אחת וליכא רק חטאת אחת וצ"ל שלפי מה שתי' הגמ' דמתני' סובר כר"ע שפיר חשבי' מ' פעמים מלאכה שכתוב בתורה וחשבינן קרא דויבא הביתה לעשות מלאכתו וכן קרא דהמלאכה היתה דים, והא שקאמר לעיל דחשבינן רק א' מהם היינו לה' דלא פסקי' כר"ע ותחומין הוה רק דרבנן אבל לר"ע שפיר איכא מ' מלאכות שבתורה ולפ"ז נאמר באופן אחר מהמהרש"א שכתב שהא דתנן מ' מלאכות חסר אחת היינו שכתוב מ' פעמים מלאכה אבל חסר אחת שא' מהם אינו מן המנין ולדברינו צ"ל באופן אחר דחשבינן מ' מלאכות אבל חסר אחת שעל אחד ליכא חטאת דהיינו תחומין ולכן לא נחשב בהמשנה.

ובענין זה ק' לי מה שראיתי בעולת נדבה דף רט"ז שהביא מש"כ הפני' בדרך מ"ט ע"ב שלר"ע דסובר תחומין דאורייתא איכא מ' אבות מלאכות ומה דקתנא בהברייתא מ' חסר אחת הוא שלא אליכא דר"ע והביא שם שהקשו עליו ממש"כ רש"י בסנהדרין דף ס"ו ע"א שלר"ע דסובר תחומין דאורייתא ליכא חטאת וסקילה דלא פליג אמשנה דמ' מלאכות חסר אחת וע"כ דליכא חטאת, והוה שלא כהפני' וצ"י שם לעיין במלא הרועים שהק' שם שמהו הראי' דלא פליג ר"ע הלא איכא מ"ד דהבערה ללא יצאת וזהו שלא כהמשנה דמ' מלאכות ואעפ"כ לא פליג על המשנה, וממש הוא פלא על הפני' וכן על המלא הרועים שבהדיא איתא בגמ' שבמשנה דמ' מלאכות חסר אחת איתא לר"ע וזהו כוונת רש"י דלא פליג ר"ע על המשנה כדאיתא בגמ' אין כוונת רש"י דמדלא פליג בהמשנה מוכח דסובר כן, וצ"ע.

יעיין האם עשה דשב ואל תעשה ג"כ דוחה ל"ת

ונחזור לעניינינו שהנה איתא בפני' כאן בדרך ס"ט ע"א שכתב שלולא דברי התוס' ה' אומר דהיכא דידע לעשה אינו די שיתחייב בחטאת שאין זה נקרא ידיעת שבת, ולא הסביר דבריו כ"כ ונראה לומר שבאמת צ"ל מסברא שאם ידע שאיכא עשה יתחייב בחטאת שכל מה שסובר ר"ל שבעינן ששגג בלאו הוא מקרא דכתיב אשר לא תעשינה בשגגה אבל אעשה ליכא שום קרא ולמה לא יאה נקרא ידיעת שבת, ונראה לומר שידוע מש"כ הרמב"ן בפר' יתרו הטעם שעשה דוחה ל"ת שעשה הוא מחמת אהבה ול"ת הוא מחמת יראה, וכבר כתבנו כמ"פ שלכאורה צ"ל לפי"ז שהיכא שאיכא עשה דשב ואל תעשה לא ידחה לל"ת שבזה גם העשה בא מכח יראה שמונע עצמו מלעשות אותו דבר, והנה הגם שיש מקום לומר כן לא משמע כן בשם מקום

יבאר דאף עשה כזה הוא משורש אהבה

ואולי אפ"ל שאפי' בשב ואל תעשה יש חילוק בין עשה לל"ת כגון עשה דשבתון אם יודע ששבת שזוהו ציווי השם שישבות אע"פ שהוא בשב ואל תעשה מ"מ בא מחמת אהבה שאינו מניח לו לעשות מלאכה שצריך לקיים השביתה משא"כ הל"ת שלא יעשה שום מלאכה הוא על כל דבר מיוחד שאינו עושה זה המלאכה שמתירא לעבור פי' ד' שלא לעשות המלאכה וזה בא מחמת יראה והם דברים נפרדים ממזרח למערב אופן קיום העשה מהל"ת אע"פ שהעשה הוא בשב ואל תעשה.

ולפ"ז אפשר להבין דברי הפני' שאע"פ שידע בהעשה אם לא ידע מהל"ת אפשר שלא נקרא כל מלאכה שגגה אחרת רק שגגה אחת שלא ידע שיש עליו איסור שלא לעשות שום מלאכה שהוא סבר שיש עליו רק עשה דשבתון וזה נקרא שגגה אחת, הגם שהפני' כתב סברתו למונבו שלא מיירי לענין שיתחייב על כל מלאכה ומלאכה רק בסתם חטאת